

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**Череп А. В., д.е.н., професор, Моїсеєва А. А.***Запорізький національний університет
Україна, 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

moiseeva2207@gmail.com

Ключові слова:

ресурси, ресурсний потенціал, ресурсна база, використання.

Харчова промисловість сьогодні є однією з провідних в українській промисловості та поступається лише чорній металургії. Ефективна та високопродуктивна харчова промисловість є пріоритетом у забезпеченні високої національної конкурентоспроможності. Ефективна діяльність підприємства насамперед залежить від того, якою кількістю і якістю ресурсів воно володіє. Оскільки кожне підприємство у своїй діяльності постійно використовує різні види ресурсів, постає проблема їх ефективного використання. Тому з'ясовано, що актуальним і важливим є аналіз стану використання ресурсної бази підприємств харчової промисловості. У статті розкрито сутність поняття «ресурсна база підприємства». Наведено відмінності і взаємозв'язок між поняттями «ресурсна база» та «ресурсний потенціал». Запропоновано виділяти матеріальні, трудові, фінансові та інформаційні ресурси як складові елементи ресурсної бази підприємства. А ресурсною базою підприємства запропоновано вважати сукупність матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів, що є в наявності підприємства, забезпечують процес виробництва та виступають ключовим фактором у забезпеченні господарської діяльності підприємства взагалі. Надано характеристику ресурсам підприємств харчової промисловості, а також проаналізовано сучасний стан їх використання. Базою для аналізу було обрано підприємство харчової промисловості ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод». За результатами проведеного аналізу запропоновано шляхи поліпшення використання ресурсів підприємства. Встановлено, що дослідження ресурсної бази підприємств харчової промисловості повинно проводитися постійно, задля вчасного виявлення проблем, що знижують ефективність використання ресурсів підприємства та попередження зниження ефективності його діяльності загалом.

USE OF RESOURCES BASED ON FOOD INDUSTRY ENTERPRISES**Cherep A.V., Doctor in Economics, professor, Moiseyeva A. A.***Zaporizhzhya National University
Ukraine, 69600, Zaporizhzhya, Zhukovsky str., 66***Key words:**

resources, resource potential, resource base, use.

The food industry today is one of the leading in the Ukrainian industry and is second only to the ferrous metallurgy. An efficient and highly productive food industry is a priority in ensuring high national competitiveness. Effective activity of an enterprise depends first of all on the quantity and quality of resources it owns. As each enterprise constantly uses various kinds of resources in its activity, the problem of their efficient use is exposed. Therefore, it was found that the analysis of the state of use of the resource base of food industry enterprises is relevant and important. The essence of the concept "resource base of the enterprise" is disclosed in the article. The differences and interrelation between the concepts "resource base" and "resource potential" are presented. It is proposed to allocate material, labor, financial and information resources as components of the resource base of the enterprise. And under the resource base of the enterprise it is proposed to consider a set of material, labor, financial and information resources available in the company, provide the process of production and act as a key factor in ensuring the economic activity of the enterprise as a whole. The characteristics of the resources of the food industry are given, as well as the current state of their use is analyzed. Food processing enterprise PJSC "Pology Oil Extraction Plant" was selected as the basis for analysis. According to the results of the analysis, ways to improve the use of enterprise resources are proposed. It has been established that research of the resource base of food industry enterprises should be carried out constantly, in order to timely identify problems that reduce the efficiency of utilization of enterprise resources and prevent the decrease of the efficiency of its activity in general.

Постановка проблеми

Харчова промисловість кожної країни має цілий ряд специфічних особливостей залежно від умов, ресурсів та наявного потенціалу функціонування, які визначають не тільки закономірності та тенденції її розвитку, але й здійснюють вплив на розвиток інших галузей та секторів економіки, господарський комплекс певного регіону та національного господарства взагалі. Саме від розвитку харчової промисловості залежить добробут нації, а її розширене прискорене відтворення виступає однією з найголовніших передумов подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного зростання країни [5]. Оскільки кожне підприємство у своїй діяльності постійно використовує різні види ресурсів, постає проблема їх ефективного використання. Від того, якою кількістю і якістю ресурсів володіє підприємство та наскільки ефективно використовує їх, залежить його подальша діяльність. Тому важливого значення набуває потреба в аналізі стану використання ресурсної бази підприємствами харчової промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сьогодні питанням формування ресурсного потенціалу та використання ресурсів підприємства приділяють увагу немало науковців, серед яких С. І. Терещенко, В. Ю. Горбоконь, Т. Г. Рзаєва, С. П. Дунда, Л. О. Богінська, В. В. Рябенко, О. Г. Жмайлова, О. О. Бабицька та ін. Проте досі в економічній літературі не достатньо висвітлено питання визначення поняття «ресурсної бази», а також досі відсутня чітка класифікація ресурсів, зокрема підприємств харчової промисловості.

Формулювання цілей статті

Важливим елементом дослідження є розкриття сутності поняття «ресурсна база підприємства», характеристика ресурсів як окремих її складових, а також оцінка стану використання цих ресурсів на підприємствах харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження

Харчова промисловість є однією з провідних галузей промисловості України. Вона поступається лише чорній металургії, даючи понад 17% промислової продукції України. Харчова промисловість має складну структуру, об'єднуючи понад 20 галузей, що

виробляють продукти харчування. Основними серед них є цукрова, борошномельно-круп'яна, олійно-жирова, хлібопекарська, спиртова, плодоконсервна, рибна, молочна, м'ясна, виноробна, кондитерська, пивоварна, тютюнова та ін. [5].

На сучасному етапі розвитку економіки успішна та конкурентоспроможна діяльність будь-якого підприємства насамперед залежить від наявності необхідних ресурсів для її здійснення. Згідно з тлумачним словником економіста за редакцією С. М. Гончарова [3] «ресурси» – це природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби на створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості.

Сьогодні поняття «ресурсна база підприємства» не має широкого поширення в економічній літературі. У науковій літературі поняття «ресурсна база» досить тісно пов'язане з поняттям «ресурсного потенціалу», через те, що більшість авторів характеризують ресурсний потенціал з ресурсної точки зору і визначають його як сукупність ресурсів підприємства. Проте вважаємо, що поняття «ресурсний потенціал» більш широке і поєднує в собі ресурси, можливості їх використання та вказує на ефект від такого використання, тоді як поняття «ресурсна база» є вужчим і становить сукупність наявних ресурсів, що є в розпорядженні підприємства. Так, Дунда С. П. [7] зазначає, що ресурси в розпорядженні підприємства є джерелами ресурсного потенціалу (під яким розглядає можливості ресурсів, що можуть бути приведені в дію у процесі виробництва). Богінська Л. О. [6] зазначає, що потенціал – сукупність динамічна, яка змінює власні властивості залежно від стану та взаємодії компонентів, він істотно відрізняється від ресурсної бази, яка є основою для взаємодії, вираженій у кількісному і якісному поданні.

Саме від того, якою кількістю базових ресурсів володіє підприємство, залежить і формування його ресурсного потенціалу. Тобто від того, наскільки грамотно і якісно побудована ресурсна база, підприємство може розширювати свої можливості. Більшість авторів-науковців виділяють 4 групи ресурсів: трудові (кадрові), матеріальні ресурси, фінансові та інформаційні (рис. 1).

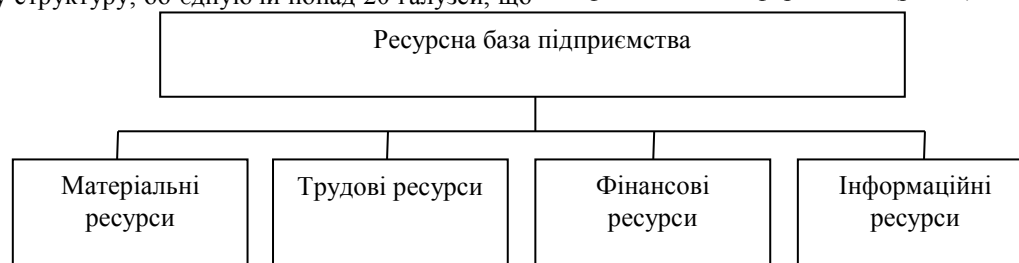

Рис. 1. Складові ресурсної бази підприємства

Отже, під ресурсною базою підприємства пропонуємо вважати сукупність матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів, що є в наявності підприємства, забезпечують процес виробництва та виступають ключовим фактором

забезпеченні господарської діяльності підприємства в загалом.

Загальним для всіх видів ресурсів є питання про ефективність їх використання. Ефективне використання ресурсів – найважливіший фактор

забезпечення платоспроможності, фінансової стабільності, кредитоспроможності господарських організацій, підтримки їх конкурентоспроможності, формування достатніх ресурсів для розвитку й одержання достатнього прибутку з метою залучення різноманітних інвесторів [4]. Для оцінки ефективності використання того чи іншого виду ресурсу корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на одержання цього результату. За основу для дослідження використання

ресурсної бази було обрано підприємство ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод».

Матеріальними є ресурси, які мають натурально-речову форму та використовуються у виробничій діяльності підприємства. До їх складу, як правило, відносять основні фонди та частину обігових фондів. Основні фонди використовуються або призначені як засоби праці (будівлі, споруди, машини, обладнання), а частина обігових фондів – як предмети праці (запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, запасних частин).

Таблиця 1 – Стан використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» у 2015-2017рр.

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	нормативне
Коефіцієнт зносу	0,41	0,43	0,44	не більше 50%
Фондовіддача	10,35	9,54	11,65	збільшення
Фондомісткість	0,096	0,105	0,086	зменшення
Матеріаловіддача	1,26	1,21	1,15	збільшення
Матеріаломісткість	0,79	0,83	0,87	зменшення
Питома вага матеріальних витрат у собівартості реалізованої продукції,	95,57%	94,75%	95,88%	–
у тому числі сировини	95,00%	93,91%	94,40%	–

На підприємстві ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» (табл. 1) в аналізованому періоді рівень зносу основних засобів перебуває в межах норми, проте щороку поступово збільшується. При цьому фондовіддача також має тенденцію до збільшення, що свідчить про інтенсивне використання наявних основних засобів. Фондомісткість на підприємстві зменшується, це значить, що темпи зростання обсягів виробленої продукції більші, ніж темпи зносу основних виробничих фондів.

Матеріаломісткість має тенденцію до зростання, а матеріаловіддача до зменшення відповідно. Це вказує на те, що підприємству необхідно шукати шляхи до поліпшення використання матеріальних ресурсів. Питома вага матеріальних витрат у собівартості в аналізованому періоді перебуває майже на однаковому рівні – 95-96%, при цьому більшу частину складала сировина. Отже, важливою проблемою у формуванні матеріальних ресурсів підприємств харчової промисловості є забезпечення

виробництва сировиною, що вимагає налагодження надійних, взаємовигідних відносин з іншими підприємствами. Для нормального функціонування підприємства обсяг предметів праці повинен бути достатнім для виробництва продукції в асортименті й кількості, які відповідають ринковим вимогам, і, водночас, мінімальним, що не призводить до зростання витрат виробництва за рахунок утворення понаднормативних запасів. У зв'язку з цим велике значення має процес нормування оборотних засобів як складової матеріальних ресурсів [8].

Результат діяльності та конкурентоспроможності підприємства залежить від якості трудових ресурсів. Трудові ресурси – це сукупність фізичних осіб, які перебувають з підприємством як з юридичною особою у відносинах, що регулюються актами чинного трудового законодавства і утворюють трудовий колектив працівників з визначеною структурою відповідно до структури виробництва, форми власності її організаційного устрою конкретного підприємства [1].

Таблиця 2 – Стан використання трудових ресурсів на ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» у 2015-2017 рр.

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	нормативне
Середньорічна чисельність робочого персоналу	872	870	869	–
Вартісний показник продуктивності праці	3053,72	2843,99	3581,4	збільшення

За даними таблиці 2 можна проаналізувати стан використання трудових ресурсів на підприємстві харчової промисловості. Так, в аналізованому періоді спостерігається поступове зменшення середньорічної чисельності працівників. Проте продуктивність праці зросла з 2843,99 у 2016 році до 3581,4 у 2017 році або на 25,92%, що свідчить про ефективне використання трудових ресурсів. Для подальшого забезпечення

підприємства трудовими ресурсами необхідно налагодити співпрацю з освітніми закладами, кадровими й рекрутинговими агентствами, фондами зайнятості, центрами підвищення кваліфікації кадрів [8].

Фінансові ресурси є найбільш мобільними серед інших елементів ресурсної бази та виступають джерелом формування інших видів ресурсів.

Фінансові ресурси – це наявні в підприємства кошти у фондовій та нефондовій (готівка, кошти на банківських рахунках) формах. Фінансові ресурси через участь у процесі суспільного обміну змінюються на інші види ресурсів [2]. Саме завдяки фінансовим ресурсам підприємство отримує доступ до необхідних матеріальних, трудових, інформаційних та інших ресурсів. Усі джерела коштів, які використовуються для формування фінансових ресурсів, можна поділити на дві групи: власні й позикові.

Власні кошти формуються в момент створення підприємства, а також у процесі його діяльності і включають у себе статутний капітал, утворений за рахунок установчих чи пайових внесків, випуску і розміщення акцій, бюджетного фінансування; додатковий капітал, утворений як перевищення надходження внесків чи сум коштів, отриманих від продажу акцій, а також у разі здійснення переоцінки

матеріального майна підприємства за справедливою вартістю; нерозподілений прибуток підприємства, який може бути використаний для фінансування господарської діяльності; інші виробничі фонди, які утворюються за рахунок прибутку; амортизаційні відрахування на відтворення основних засобів і нематеріальних активів.

Позикові кошти формуються в процесі діяльності підприємства і включають у себе банківські довгострокові і короткострокові кредити, облігаційні і необлігаційні позики, товарні чи комерційні кредити та ін. Позикові кошти залучаються у зв'язку з тим, що в підприємства періодично виникає потреба в додаткових коштах, які неможливо задовольнити за рахунок власних коштів. Залучення позикових коштів здійснюється на принципах платності, терміновості, зворотності цільового використання і матеріального забезпечення [9].

Таблиця 3 – Стан використання фінансових ресурсів на ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» у 2015-2017рр.

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	нормативне
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,363	0,235	0,225	від 0,5-0,8
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,64	0,76	0,77	від 0,2-0,5
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	1,75	3,25	3,44	від 0,5 до 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,29	1,14	1,22	від 0,1
Власний оборотний капітал	115999	445325	497843	більше 0
Коефіцієнт покриття	1,16	1,49	1,50	2-2,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,40	0,46	0,51	0,8-1,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,10	0,04	0,25-0,3

Відповідно до таблиці 3 на підприємстві харчової промисловості відбулося зниження фінансової незалежності від позикових джерел. Відповідно до показника концентрації власного капіталу в аналізованому періоді підприємство є фінансово залежним від позикових джерел. Загалом показники фінансового стану мають негативну тенденцію, що вимагає переглянути підхід підприємства до фінансування своєї діяльності. Показники ліквідності також перебувають поза межами норми. Проте спостерігається позитивна динаміка формування власного оборотного капіталу, що є позитивним фактором для забезпечення діяльності підприємства фінансовими ресурсами.

Головні умови раціонального використання фінансових ресурсів на підприємствах, зокрема на підприємствах харчової промисловості, полягають у забезпеченні наявності фінансових ресурсів у розмірах, достатніх для фінансування діяльності, формування оптимальної структури капіталу підприємства шляхом забезпечення доцільного співвідношення між власними й позиковими коштами для досягнення встановлених цілей розвитку та нормативних параметрів фінансової стійкості, забезпеченості високої інвестиційної

привабливості підприємства для зовнішніх зацікавлених осіб та підвищення інвестиційної здатності за рахунок внутрішніх джерел (прибуток, амортизаційні відрахування тощо) [8].

Для забезпечення нормального функціонування підприємства харчової промисловості також важливим ресурсом є інформація. Інформація обертається в економіці як ресурс і товар. Із найбільш загальних позицій інформаційний ресурс може бути визначений як сукупність накопиченої інформації, зафіксованої на матеріальному носії в будь-якій формі, що забезпечує її передачу в часі та просторі для вирішення наукових, виробничих, управлінських та решти завдань [7]. Інформаційні ресурси сприяють зменшенню невизначеності при прийнятті управлінських рішень щодо функціонування й розвитку підприємства, підвищенню рівня інформаційної забезпеченості всіх господарських процесів на підприємстві, забезпеченню ефективних комунікацій всередині підприємства та підприємства із зовнішніми контрагентами тощо [9]. Інформаційні ресурси пов'язані з функціями управління, тож по відношенню до фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів підприємства інформація відіграє об'єднувальну роль.

Висновки

Ресурсна база підприємств, зокрема харчової промисловості, включає в себе основні види ресурсів: матеріальні, трудові, фінансові та інформаційні. Необхідною умовою успішної діяльності підприємства харчової промисловості є постійний аналіз якості та ефективності використання наявних

ресурсів. Поводячи такий аналіз, існує ймовірність завчасно виявити проблеми, що знижують ефективність використання ресурсів підприємства, а також попереджують зниження ефективності його діяльності загалом.

Література

1. Терещенко С. І. Ресурсний потенціал підприємства: функції та структура. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка*. 2012. № 2(58). С. 191-196.
2. Горбоконе В. Ю. Формування ресурсного потенціалу автотранспортних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №4 (166). С. 182-191.
3. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С. М. Гончарова. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
4. Рзаєва Т. Г. Аналіз існуючих підходів до оцінки ефективності використання ресурсів підприємств. *Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки*. 2003. №2, Т.2. С. 82-85.
5. Кримцева Т. І. Актуальні питання конкурентоспроможності харчової промисловості в умовах інтеграційних процесів. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: зб. наук. ст. за матеріалами III Всеукр. наук.-практ. конф., (13-14 квітня 2017 р.)*. Дніпро, 2017. Ч. 1. С. 477-483.
6. Богінська Л. О. Економічні засади формування та використання ресурсного потенціалу будівельного підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. Ужгород, 2016. №1(47). Т.2. С. 316-320.
7. Дунда С. П. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу як напрям розвитку підприємства. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(2). С. 83-89.
8. Рябенко, В. В. Формування ресурсного потенціалу підприємств харчової промисловості. *Продовольчі ресурси: зб. наук. праць. Серія : Економічні науки*. 2014. №3. С. 132-137.
9. Жмайлова О. Г., Бабицька О. О. Формування ресурсного потенціалу інтеграційних агроформувань Сумської області з урахуванням інвестиційної складової. *Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство : колективна монографія / за заг. ред. К. С. Шапошникова та ін.* Херсон, 2015. Т.2. С. 173-186.

References

1. Tereshchenko, S.I. (2012). Resursnyi potentsial pidpriemstva: funktsii ta struktura [Resource potential of the enterprise: functions and structure]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya. Ekonomika – Bulletin of the National University of Water Management and Nature Management. Economy*, 2(58), 191-196 [in Ukrainian].
2. Horbokon, V.Yu. (2015). Formuvannia resursnoho potentsialu avtotransportnykh pidpriemstv [Formation of resource potential of motor transport enterprises]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of the economy*, 4 (166), 182-191 [in Ukrainian].
3. Honcharov, S.M. & Kushnir, N.B. (2009). *Tlumachnyi slovnyk ekonomista [Explanatory Dictionary of Economist]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
4. Rzaieva, T.H. (2003). Analiz isnuuiuchykh pidkhodiv do otsinky efektyvnosti vykorystannia resursiv pidpriemstv [An analysis of existing approaches to assessing the efficiency of using enterprise resources]. *Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillya. Ekonomichni nauky – Bulletin of Technological University of Podillya. Economic Sciences*, 2, Vol. 2, 82-85 [in Ukrainian].
5. Krymteva, T.I. (2017). Aktualni pytannia konkurentospromozhnosti kharchovoi promyslovosti v umovakh intehratsiinykh protsesiv [Topical issues of the competitiveness of the food industry in the conditions of integration processes]. *Vseukrainska naukovo-practychna konferentsiia "Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnykh system v umovakh transformatsiinoi ekonomiky" – All-Ukrainian scientific and practical conference "Actual problems of socio-economic systems in the conditions of transformation economy"*. (pp. 477-483). Dnipro [in Ukrainian].

6. Bohinska, L.O. (2016). Ekonomichni zasady formuvannia ta vykorystannia resursnoho potentsialu budivelnogo pidpriemstva [Economic principles of formation and use of resource potential of a construction enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ekonomika. Uzhhorod – Scientific herald of Uzhgorod University. Economy*, 1(47), Vol. 2, 316-320 [in Ukrainian].
7. Dunda, S.P. (2013). Pidvyshchennia efektyvnosti vykorystannia resursnoho potentsialu yak napriam rozvytku pidpriemstva [Increasing the efficiency of using resource potential as a direction of enterprise development]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Collection of scientific works of the Tavria State Agrotechnological University (economic sciences)*, 2(2), 83-89 [in Ukrainian].
8. Riabenko, V.V. (2014). Formuvannia resursnoho potentsialu pidpriemstv kharchovoi promyslovosti [Formation of resource potential of food industry enterprises]. *Prodovolchi resursy: zb. nauk. prats. Serii : Ekonomichni nauky – . Food Resources: Sb. sciences works Series: Economic Sciences*, 3, 132-137 [in Ukrainian].
9. Zhmailova, O.H. & Babytska, O.O. (2015). *Formuvannia resursnoho potentsialu intehratsiinykh ahroformuvan Sumskoi oblasti z urakhuvanniam investytsiinoi skladovoi. Stratehii ekonomichnoho rozvytku: derzhava, rehion, pidpriemstvo [Formation of resource potential of integration agroformations of Sumy region in view of investment component. Strategies for economic development: state, region, enterprise].* Kherson [in Ukrainian].